

Moederpijn

KARIN JACOBS

Moederpijn

HERINNERINGEN AAN EEN MOEDER
VERSLAAFD AAN PILLEN EN AANDACHT

Manteau

Voor mijn vader,
die me gelukkig een groot deel
van zijn genen schonk

**Wie zich niet alles herinnert wat hij wil vergeten,
loopt het risico dat hij bepaalde zaken vergeet te vergeten.**

Ilja Leonard Pfeijffer, *Grand Hotel Europa*

**Mental pain is less dramatic than physical pain, but it is more
common and also more hard to bear. The frequent attempt to
conceal mental pain increases the burden: it is easier to say,
'My tooth is aching' than to say, 'My heart is broken'.**

CS Lewis, *The Problem of Pain*

**Verslaafd zijn is een totalitair gebeuren, je bent er een
ganse dag mee bezig, er is geen ruimte voor iets anders.
Zo kan dat jaren doorgaan.**

Paul Van Deun, *Het gekaapte brein*

**Wat we als volwassene ervaren, doen we door de bril
die we in onze kindertijd hebben opgezet.**

Gaby Stroecken en Rien Verdult, *De mythe van de gelukkige kindertijd*

VOORAF

De laatste vier jaar van moeders leven hield ik een dagboek bij. Het was mijn manier om me schrap te zetten tegen de neerwaartse spiraal waarin zij was beland. Haar jarenlange medicatiemisbruik eiste een steeds grotere tol, niet alleen lichamelijk maar ook psychisch. Uiteraard in de eerste plaats van haarzelf, maar ook van iedereen in haar naaste omgeving. Als enig kind was het voor mij bijzonder frustrerend om machteloos te moeten toekijken hoe ze zichzelf in de vernieling slikte, wetende dat er geen reding meer mogelijk was. De *point of no return* was immers allang voorbij. Het dagboek vormde een uitlaatklep en tegelijk een startpunt. Ik zwoer bij mezelf dat ik er ooit iets mee zou doen – iets om al het negatieve om te buigen tot iets positiefs, zodat moeders leven en dood niet tevergeefs zouden zijn geweest. Een levensgroot cliché, maar voor wie zich in een soortgelijke situatie bevindt heel begrijpelijk.

De dagboekfragmenten vormen de basis van dit boek. Daarnaast ging ik op zoek naar elementen die ervoor hadden gezorgd dat moeder geëvolueerd was van een vrolijk, empathisch meisje naar een depressieve, pillenverslaafde vrouw. Hoe had dat kunnen gebeuren? Wat was de trigger geweest? Hoe kon iemand zo afglijden? Waarom had niemand dat proces kunnen stoppen? Lag ik mede aan de basis of lag de schuld enkel en alleen bij haarzelf? Waren er wel externe factoren of personen die ik hiervoor verantwoordelijk kon stellen? Het werd een slopende zoektocht en ik vond maar gedeeltelijk antwoord op mijn vragen. Zoals zoveel dingen was het waarschijnlijk een samenloop van omstandigheden die ertoe leidde dat moeder niet bij machte was zichzelf te veranderen.

Aan de hand van de eindeloze gesprekken die ik voerde met mijn moeder en de getuigenissen van haar vriendinnen heb ik geprobeerd de puzzelstukjes van haar leven samen te brengen. Een leven dat niet altijd gekleurd is geweest door verdriet. Integendeel. Er is vaak gelachen. Met haar en om haar. Het was dan ook van meet af aan duidelijk dat dit boek geen eindeloze klaagzang mocht worden, geen intriest verhaal. Het moest ook een zekere lichteheid bewaren omdat moeders hypochondrische kantje dikwijls aanleiding gaf tot hilarische situaties. Humor met een schrijnend randje. Achteraf bekeken dan toch.

Jarenlang zocht ik naar literatuur over medicatiemisbruik bij bejaarden. Misschien had dat me wijzer gemaakt, maar ik kon helaas niets vinden. Er bestaan wel veel boeken over kinderen met dementerende ouders of ouders met drugsverslaafde kinderen, maar over dit thema vond ik niets, buiten een handvol artikelen in de krant. Zoals het artikel in *De Standaard* en *Het Nieuwsblad* op 24 januari 2020. Uit cijfers van het Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) blijkt dat het aantal Belgen dat verslavende, morfineachtige pijnstillers slikt, in tien jaar tijd met 56 procent is toegenomen: van 716.508 in 2008 naar 1,12 miljoen in 2018. Een hallucinante evolutie. Mijn moeder was dus blijkbaar niet de enige die te veel slikte. Hoog tijd om dit taboe aan te kaarten.

Het is zeker niet mijn bedoeling om een heksenjacht te beginnen en de hele farmaceutische industrie te verguizen, maar ik wil wel sommige mistoestanden aanklagen. Als kind van een verslaafde moeder meen ik het recht te hebben om artsen te wijzen op hun verpletterende verantwoordelijkheid bij het voorschrijven van bepaalde geneesmiddelen. En ja, natuurlijk heeft een mens een eigen keuze. Rookt hij wel of niet, drinkt hij alcohol, ja of nee. Hetzelfde geldt voor het nemen van harddrugs. Je weet meestal waaraan je begint en je weet ook wat de gevolgen kunnen zijn.

Toch is er in mijn ogen een groot verschil. Al deze middelen zijn vrij of vrij makkelijk te verkrijgen. Zware medicatie dient echter voorgeschreven te worden na onderzoek door een arts. Die kun je niet zomaar kopen. Iemand is dus mede verantwoordelijk voor je verslaving.

Vaak vernam ik van artsen dat moeder heel manipulatief kon zijn. Ze smeekte soms huilend om voorschriften voor zware medicijnen, vooral aan het eind van haar leven. Ik besef maar al te goed dat het niet altijd makkelijk was om haar smeekbedes te weerstaan, maar het blijft pijnlijk te moeten vaststellen dat middelen bedoeld om mensen te helpen, haar uiteindelijk de das hebben omgedaan. En dan heb ik het niet alleen over de doodsoorzaak, maar ook over al die verspilde jaren waarin zij door een hel ging. Hoe vaak ik ook de hulp heb ingeroepen van verschillende instanties, het was als roepen in de woestijn.

Vandaar dit boek.

Een noodkreet uit woede en verdriet.

DE LAATSTE RIT

Met mijn moeder aan mijn voeten rijd ik door de stad. Het is onze laatste rit samen. De urne is groter dan ik dacht. Een esthetisch omhulsel met in zijn buik een blikken verzegeld busje. Rechts van mijn gaspedaal staat ze, een hoopje mens ontdaan van al zijn vleselijke pijnen, herleid tot wat as in een ordinair conservenblik. De nepe-zijden bloemen van haar vriend vergezellen haar op de passagiersstoel.

Om haar niet te ontstemmen zet ik de radio zacht aan. Ik kies voor Klara, klassieke muziek. Dat zou ze fijn vinden. Tenminste, dat hoop ik, want al wat ik vroeger goed vond voor haar, zweeg zij meteen zuchtend de vergetelheid in. Moeder en ik konden elkaar maar zelden vinden de laatste jaren, we konden ons niet meer aan elkaar warmen.

Ik draai de verwarming en de volumeknop in de auto iets hoger. Mozart weerklinkt. Krachtig maar ingetogen, gepast voor dit moment. Buiten giet het onophoudelijk. De ruitenwissers zwiepen in hoog tempo fanatiek heen en weer op de maat van de muziek. Op het kaartje dat de bloemen vergezelt, lees ik in het beverige handschrift van haar vriend: 'Voor mijn lief Grietje'. Het neergepende verdriet van een 91-jarige man die vanaf vandaag uitkijkt op een bijna tastbare leegte. Er ligt nog weinig in het verschiet. Alleen het stoffelijk overschot van mijn moeder. Daar zit hij op te wachten met het ongeduld van een man van zijn leeftijd. Hij heeft er al een plaats voor vrijgemaakt in zijn benepen serviceflat, op het tafeltje tussen de tv en de veel te grote antieke kast. De salontafel zal hij wat opzijschuiven zodat het bijzettafeltje nog net naast de uit de kluiten gegroeide commode kan staan. De bloempot plaatst hij dan aan de overkant een volle twee meter verder, voor een

deel verstopt achter het overgordijn, maar nog net zichtbaar naast de pedestaal met de foto's van zijn jaren geleden overleden echtgenote. Het zijden bloemstuk zal hij voor de urne leggen, naast moeders portret. Uren zal hij ernaar kijken met weëige ogen. Misschien zal hij met haar praten, nu ze hem toch niet meer kan tegenspreken.

De overige gele bloemen heb ik achtergelaten bij de uitvaartondernemer. Ze lagen er verslenst bij, niet bij machte om nog een dag langer de schijn van frisheid op te houden. Ze hadden hun plicht vervuld op het moment dat dat belangrijk was. Dat volstond. Dankzij de bloemen had de Sint-Pauluskerk tijdens de begrafenis zonnig geel geoogd. Precies zoals moeder had gewenst. Alles was verlopen volgens plan, zoals het hoorde. Er hadden zich geen onverwachte wendingen voorgedaan tijdens de dienst. Dat zou onaanvaardbaar zijn geweest. Je kreeg maar één kans om definitief van iemand afscheid te nemen. Het moest perfect zijn. Zeker omdat de familie uit alle macht toekeek. De druk was groot, maar ik had hem het hoofd geboden. Zelfs tijdens mijn afscheidswaarden, die pijnlijk oprecht hadden geklonken in sommige oren, had ik mij staande weten te houden zonder al te veel oprispemde emoties. Een organist had de stilte in het begin opgevuld met Bach. Daarna had Jelle een zelfgeschreven lied gezongen over betere tijden, toen zijn grootmoeder nog joie de vivre vertoonde en hem liefdevol opving als kind. Clara had 'Consolations' van Liszt op de piano gespeeld. De kerk had iedere zelfverzekerde aanslag van haar vingers uitgebazuind van het middenschip tot in de nok van de verste zijbeuken, en nog verder. Ten slotte had de stem van Jessye Norman iedereen ontroerd met het prachtige lied 'Morgen' van Richard Strauss. Na de slepende intro had de zon zich, tijdens de eerste zin, 'Und Morgen wird die Sonne wieder scheinen', daadwerkelijk door de gekleurde loodramen geboord. Het had de kerk in vuur en vlam gezet. Een toevallig wonder of een won-

derlijk toeval? Nadien hadden we in intieme kring onze gemoederen bedaard in het zaaltje boven café Den Engel op de Grote Markt van Antwerpen. De kroeg bij uitstek om belangrijke mijlpalen in een mensenleven te vieren.

Dat was vorig weekend. Nu is het maandag 7 november 2016 en de hemel hangt er donkergrijs bij. Buiten, achter de bewasemde ramen van mijn auto, zie ik vuilnismannen met getatoeëerde armen het huisafval in hun traag rijdende vrachtwagen kieperen. Ik volg in hun tempo. Samen vormen we een langzaam vorderende afscheidsprozessie van aards afval.

Als ik optrek aan het verkeerslicht wankelt de urne even. Bang dat mijn moeder zal ontsnappen haal ik mijn voet van het gaspedaal. Zelfs dood heeft mijn moeder haar evenwicht nog niet gevonden.

Bij het indraaien van Georges' straat overvalt me een klam gevoel. Wat moet er met het stoffelijk overschot van moeder gebeuren als haar vriend overlijdt? Gezien zijn leeftijd is die kans vrij groot. In mijn hoofd overloop ik verschillende scenario's. Het ene al absurder dan het andere. De urne zelf in huis nemen vind ik geen optie. Een nieuwe dienst organiseren is ondenkbaar. Van de as een juweel laten maken lijkt me luguber. Misschien dat het bos achter ons huis een oplossing biedt. Samen met mijn kinderen zal ik een laatste afscheidsritueel organiseren. Ergens in het dichte groen, wat verwijderd van het wandelpad zullen we een onooglijk berkenboompje uitkiezen. Clara en ik zullen zingen terwijl Jelle ons begeleidt op zijn gitaar en nadien zullen we nog wat herinneringen ophalen. Ik zal moeder uit het verzegelde blik bevrijden. Dat zal misschien niet zo gemakkelijk gaan. Moeder zal zich moeilijk gewonnen geven. Dat was altijd al zo. Maar met een overtuigende slag en stoot zal het me toch lukken. Ten slotte zullen we haar uitstrooien aan de voet van het jonge berkje. Compost voor

zijn nieuwe scheuten. Elke keer als ik er later langs zal joggen, zal ik zien hoe de boom een stuk is gegroeid. In de lente zal hij mijn keel dichtknijpen en mijn ogen laten tranen. Niet van emotie, maar omdat ik allergisch ben voor zilverberken. De ultieme wraak van moeder, zal ik dan denken. Ofwel hebben we ons vergist en groeit het boompje uit tot een immense treurwilg.

© 2020 Manteau / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen
en Karin Jacobs

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk september 2020

Omslagontwerp & opmaak binnenwerk: Dominic Van Heupen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 3716 5
D/2020/0034/177
NUR 320